

5. Кошечко Н.В. Тренінг “Конструктивне вирішення конфліктів у сімейних взаємостосунках”. Діти-батьки-сім’я: Випуск 2 / Н.В. Кошечко. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 33 – 78. ISBN 966-675-319-7.
6. Одерій Л.П. Менеджмент якості вищої освіти: методи і механізми: Навчальний посібник / Л.П. Одерій. – К., 1995. – 100 с. ISBN 5-7763-9509-7
7. Пірен М. Основи конфліктології: Навчальний посібник / М. Пірен. – К.: Освіта, 1997. – 210 с. ISBN 966-7038-11-4.

Отримано 04.03.2014 р.

УДК 37.091.33-027:78.091

Лебедева А. В.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультету психології, асистент кафедри педагогіки

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються проблеми естетизації особистості як фактору творчого розвитку. Висвітлено різні підходи до використання мистецтва в роботі з молоддю як засіб її естетизації.

Ключові слова: естетизація особистості, естетичне ставлення до дійсності, творча діяльність, мистецтво, творчий розвиток особистості

В статье рассматриваются проблемы эстетизации личности как фактора творческого развития. Освещены различные подходы к использованию искусства в работе с молодежью как средство ее эстетизации.

Ключевые слова: эстетизация личности, эстетическое отношение к действительности, творческая деятельность, искусство, творческое развитие личности

This paper addresses the problem of aestheticization personality as a factor in creative development. Highlighted the various approaches to the use of art in youth work as a means to an aestheticization.

Keywords: aesthetic personality, aesthetic relationship to reality, creativity, art, creative development of the individual

Актуальність дослідження. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в числі найважливіших завдань передбачено значне поліпшення художньої освіти та естетичного виховання особистості, зазначено, що необхідно розвивати почуття прекрасного, формувати високі естетичні смаки, вміня розуміти і цінувати твори мистецтва, пам’ятники історії та архітектури, красу і багатство рідної природи. Завдання активного залучення молоді до скарбниці світової культури, естетичних цінностей зумовлено політичними, економічними та соціальними особливостями життя розвиненого суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми засвідчив, що в сучасній педагогіці існують різні підходи до використання мистецтва в роботі з молоддю як засіб естетичного виховання в особистісному її розвитку (Б. Ананьєв [2], І. Зязюн [3], Л. Масол [6: 7], А. Мелік-Пашаєв [8] та ін.); як засіб розвитку музичної творчості школярів (Д. Кабалевський [4], В. Рагозіна [9] та ін.); як засіб естетичного виховання

школярів засобами музичного мистецтва (О. Апраксіна [1], О. Ростовський [11] та ін.).

Зазначимо, що уявлення молоді про естетичне ставлення до дійсності у відбитті ставлення до оточуючого середовища залишаються недостатньо вивченими. Аналіз концептуальних підходів до вивчення значення музичного мистецтва як складової духовної культури та формування естетичного ставлення особистості до дійсності показує, що повноцінно якісне та комплексне дослідження до нашого часу з даної проблеми не проводилось. Ми припускаємо, що це пов'язано з низкою невирішених методологічних проблем.

Мета статті полягає у розкритті питання естетизації особистості як фактору її творчого розвитку.

Сучасна педагогіка школи, орієнтуючи свої розробки на естетизацію навчально-виховного процесу та формування в особистості усвідомлення того, що вона є невід'ємною частиною довкілля (природи, культури, історії та ін.), стратегічною метою виховання визначає формування базису особистісної культури, залучення особистості до загальнолюдських духовних цінностей: до самої себе, до іншої людини та людства в цілому; до природи; до культури та мистецтва [5; 6; 9]. Педагогічна система української школи виявляє виняткову турботу про те, щоб підростаюче покоління отримало естетичне виховання, на все життя набуло почуття прекрасного.

Естетичне ставлення особистості до дійсності у творчій діяльності припускає засвоєння моделі твірного, художньо-творчого ставлення до світу, яке може бути вираженим у шкільному віці засобами мистецько-творчих видів діяльності [3].

«Сьогодні виникають освітні моделі, які ґрунтуються на гуманістичних засадах, тобто є особистісно зорієнтованими, і відображають особливості соціокультурного простору сучасності. Важливою ознакою культури інформаційного суспільства є прискорений темп науково-технічного розвитку, перманентність і швидкість змін у всіх сферах людської діяльності, мозаїчність і візуалізація інформації. Медіа-технології, особливо комп'ютерні ігри, якими вже сьогодні починають масово захоплюватися учні шкільного віку, синтезуючи елементи аудіальної, візуальної та кінестетичної інформації, стимулюють виникнення у школярів психологічного феномену синестезії – міжсенсорних асоціацій, провокують інтегративний тип мислення. У віртуальному океані феноменально поєднуються словесні тексти і музичні звуки, яскраві візуальні образи і лапідарні символи, раціональні схеми і захоплююча анімація, реальність і фантастика, правда і вимисел. І все це тією чи іншою мірою естетизується і перетворюється на потужний чинник духовного «виробництва людини» [7, с. 4].

У прямій залежності перебуває соціально-економічний рівень розвитку нашого суспільства. Сьогодні кожному педагогові стає ясно, що тільки пробудження творчих сил і здібностей людини є найважливішою умовою розвитку, як кожної людини, так і суспільства в цілому. Естетичне виховання в усьому різноманітті своїх можливостей є на цьому шляху одним із чинників такого розвитку. Духовно-моральні основи буття в сучасному суспільстві піддаються переосмислення з позицій зміни соціально-економічних і політичних умов. Суспільство звернув увагу на мистецтво, зрозумівши необхідність гуманізації.

Актуальність проблем виховання підростаючого покоління ні в кого не викликає сумнівів, тим не менш естетичному розвитку ще не приділяється належної уваги.

Учені довели, що лише людині з розвиненим естетичним ставленням до дійсності властивий особливий, естетичний тип узагальнення, яке будується на підставі емоційно-оціночного ставлення до предметів та явищ, що виникає у зв'язку зі сприйняттям їх конкретного чуттєвого образу, а не на раціонально-логічних засадах за належністю предметів та явищ того чи іншого класу об'єктів [8, с. 15-24].

У наш час у своїй навчально-виховній роботі школа вже не може обійтися без комплексу мистецтв. Крім того, учні відчують його активний вплив поза школою. Це кіно, театр, художні музеї, філармонії, цирк, концерти художньої самодіяльності, телебачення. Учні постійно спілкуються з різними видами мистецтва, але без цілеспрямованого педагогічного керівництва, ефект виховного, естетичного, пізнавального впливу часто виявляється незначним. Мистецтво не може більше залишатися якимось побічним, другорядним засобом впливу на учнівську молодь, адже саме воно є тією гармонійною частиною духовного багатства особистості, яка розвиває в ній почуття істинно людські: естетичні, інтелектуальні, моральні; де немає панування мистецтва, там люди не добродішні, а тільки розсудливі, не моральні, а тільки обережні, вони не борються зі злом, а уникають його не за ненависті до зла, а з розрахунку.

Сьогодні немає школи, технікуму, професійно-технічного училища, громадської дитячої та юнацької організацій, в яких був би відсутній інтерес до естетичного виховання. Здатність розуміти, відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку школяра. Вона виступає стимулом для розвитку власних творчих здібностей, вона багато в чому зумовлює той чи інший рівень духовного спілкування школяра з однолітками, близькими, друзями по класу і школі. Необхідно такий поступальний естетичний розвиток, коли інтуїтивне відчуття і розуміння прекрасного переходить з часом в усвідомлене ставлення до прекрасного в мистецтві і житті. У такому разі його динаміка буде природною і безперервною. Якщо ж ця природність і безперервність порушена (наприклад, такого розвитку не сприяє середовище, в якій росте дитина), ступінь необхідних зусиль педагога значно підвищується, а результативність естетичного виховання різко зменшується.

Практичний досвід шкіл, які проводять роботу з естетизації учнів, показує, що вони своєю творчою працею ефективно вирішують основне завдання – формують у школярів естетичне ставлення до дійсності. Означений процес сприяє всебічному розвитку особистості, яка поєднує в собі духовне багатство (високорозвинені духовно-практичні, теоретичні, естетичні здібності), моральну чистоту і фізичну досконалість. Саме тому в кожній школі естетизація розглядається сьогодні, як найважливіший елемент цілісної системи формування особистості. Передові педагоги розуміють її, як сукупність різноманітних засобів і методів, які пробуджують і розвивають у школярів естетичне ставлення до дійсності, до літератури й мистецтва, здатність пред'являти до них високі вимоги, оцінювати художні твори об'єктивно. Кожен вид виховання має свої неповторні особливості.

Специфічність естетичного виховання в тому, що воно формує в учнів розуміння краси, витонченість і загостреність світосприйняття, духовні потреби та

інтереси, емоційно-естетичне ставлення до дійсності і мистецтва, розвиває творчі здібності. Такі вияви естетичного, як художнє бачення, домірність, ритм, уява, асоціативність, фантазія, інтуїція, синтез розрізнених уявлень та виявлення їх гармонії, прагнення охопити предмет або явище в його цілісній органічній доцільності, логічності і витонченості форми, мають важливе суспільне значення і носять універсальний характер. Без них неможливо сучасне виробництво, наукова творчість, формування світогляду, моральний розвиток особистості.

Надаючи естетичну спрямованість усім сторонам виховання, естетичне виховання виступає не відокремлено, а в органічному взаємозв'язку з політичним, інтелектуальним, моральним, фізичним і трудовим вихованням. Естетичне виховання надає цілісний і всебічний вплив на школярів, отже, в самому предметі та змісті естетичного виховання закладені основи і загального розвитку.

Для теорії й практики естетичного виховання представляють серйозний інтерес особливості естетичного розвитку учнів підліткового віку. Підлітковий вік – період становлення особистості, особливо активного освоєння багатогранного світу. Це вік романтичних переживань, піднесених почуттів і прагнень. Це вік, в якому проявляється схильність до самоаналізу, прагнення до самоусвідомлення, самоствердження. Саме в цьому віці закладаються основи світогляду, естетичних, моральних, трудових, соціальних установок особистості, системи оціночних суджень, формується певний тип особистості. Мистецтво формує емоційно-образне ставлення особистості до дійсності, сприяє її духовному зростанню, її загальній культурі. Людину у мистецтві цікавлять сильні, яскраві особистості, котрі долають будь-які труднощі і виходять з них переможцями; їх приваблює боротьба зі злом, із силами природи, тобто краса людського духу. Численні дослідження підтверджують готовність особистості до найглибшого співпереживання, їх схильність до творчої уяви й поетичного домислювання, до вироблення правильних критеріїв оцінки морально-естетичного поведінки. Соціально-культурна ситуація, що складається в країні, багато в чому відповідає за масовість антигромадських проявів у поведінці дітей аж до саморуйнування (злочини, проституція, наркоманія, токсикоманія, алкоголізм). Часом засоби масової комунікації – друковані видання, телебачення, кіно, роблять моделі асоціальної поведінки привабливими для все більш широкого кола молоді. Природно, асоціальна поведінка проявляється переважно за стінами навчального закладу, у вільний або самостійно звільнений від навчальних занять час. Визнання суспільством цього факту зумовлює необхідність зміни ставлення до вільного часу юних, створення цивілізованої системи його організації, в тому числі і через естетизацію. Обсяг вільного часу молоді сьогодні визначається на основі залишкового принципу, в залежності від насиченості навчальних програм. Менш за все при цьому враховуються вікові та індивідуальні потреби самих особистостей.

Завдання формування творчого ставлення молоді до дійсності виключно важливі для формування високодуховної особистості. Перш за все - це формування творчого ставлення людини до дійсності, оскільки сама суть естетичного – у творчості та співтворчості при сприйнятті естетичних явищ. Серед більш конкретних завдань – формування в молоді естетичного ставлення до дійсності, естетичної потреби, яку можна визначити як потребу людини у красі та діяльності за законами краси. Необхідно звернути увагу на два важливих

компоненти: широту естетичної потреби і якість естетичної потреби. Перераховані ознаки можна вважати критеріями естетичного виховання і розвитку особистості. У контексті нашого дослідження проблеми критеріями формування естетичного ставлення до дійсності у діяльності молоді визначено: естетична усвідомленість дійсності (емоційно-оцінний критерій); естетичний кругозір (когнітивний критерій); мотиваційно-потребнісний; творчо-діяльнісний.

Емоційно-оцінний критерій характеризується такими показниками, як: спроможність до естетичного сприйняття, здатність особистості до вичленовування в явищах дійсності та мистецтва процесів, властивостей, якостей, які породжують естетичні переживання, відчуття образу, в основі якого – яскраво виражене особистісне ставлення до естетичних явищ; естетичне сприймання творів мистецтва, емпатія (здатність до естетичних співпереживань), емоційно-активна життєва позиція, естетичні інтереси, індивідуальні переваги, вміння дати естетично позитивну оцінку явищам дійсності.

Когнітивний критерій характеризується такими показниками, як: активне засвоєння найважливіших естетичних, музичних понять, що мають певне значення для розуміння сутності процесу естетичного відображення дійсності; створення певного запасу елементарних знань і вражень, музично-творчих умінь без яких не можуть виникнути схильність, інтерес до естетично значущих предметів і явищ; наявність естетично спрямованих суджень про мистецтво, асоціативно-образне мислення, рефлексії та саморефлексії; присвоєння естетичних цінностей і норм, відображених у творах мистецтва; усвідомлення ступеня приймаючої на себе відповідальності за морально-естетичний вибір; розвиток рівня знань та прагнень школярів до самопізнання та саморозвитку.

Мотиваційно-потребнісний характеризується такими показниками, як: потреба в діяльності естетичного спрямування та досягненнях; орієнтація на ідеали й естетичні вартості, прагнення встановлювати власні естетичні погляди й переконання; потреба в систематичному спогляданні за розвитком культури, мистецтва, спілкуванні з мистецтвом; наявність широких естетичних потреб, що виражаються: а) в читанні спеціальної літератури; б) у відвідуванні концертів, вистав, кіно та ін.; в) в участі в художній самодіяльності; г) в участі у позанавчальних формах естетичного виховання (фестивалі, конкурси, концерти та ін.); д) у глибокому інтересі до мистецтва, напряму творчості окремо взятого композитора, виконавця; інтерес до мистецтва, потреба у спілкуванні з творами мистецтва.

Творчо-діяльнісний характеризується такими показниками, як: прояв естетичних переконань під час аналізу творів мистецтва; ініціативність у багатогранній творчій діяльності (інтерпретація творів мистецтва, творче застосування набутих культурологічних, мистецтвознавчих та естетичних знань у процесі позаурочної музично-творчої діяльності); здатність до творчого саморозвитку, самовизначення та самореалізації, що уможливорює вираження себе у процесі залучення до мистецтва, у виборі форм і способів участі у творчій діяльності. Процес формування творчих здібностей особистості становить цілісну єдність творчої свідомості, яка включає сукупність знань у сфері естетики та творчої діяльності, що проявляється в розвитку вмінь та навичок дитини і характеризується двома взаємопов'язаними компонентами – здатністю до

освоєння творчих цінностей і репродуктивною творчою діяльністю. Компонентами естетичного сприйняття є переживання – розуміння – оцінка.

На основі розроблених нами критеріїв та показників визначено рівні сформованості в молоді естетичного ставлення до дійсності у творчій діяльності естетичного спрямування – високий, достатній, середній, низький.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості в молоді естетичного ставлення до дійсності у творчій діяльності естетичного спрямування, проведений після завершення формувального етапу експерименту за розробленими критеріями і показниками, засвідчив значне зростання високого рівня (25%) та значне зменшення показників низького рівня на 42,2%. Незначні позитивні зміни продемонстрували учні, віднесені до середнього рівня, (19,2%). Кількість школярів, віднесених до достатнього рівня, зростає на 36,5%.

З огляду на це творчу діяльність молоді естетичного спрямування виділяємо як найбільш ефективну у формуванні в неї естетичного ставлення до дійсності. Визначаємо це тим, що, набуваючи здатність та маючи можливість відобразити своє ставлення до дійсності засобами мистецьких образів, юна особистість гармонізує себе і створює свій неповторно-індивідуальний світ, реалізуючись та актуалізуючись як повноправна особистість.

Висновок. Отже, формування базису особистісної культури, залучення молоді до загальнолюдських духовних цінностей: до самої себе, до іншої людини та людства в цілому; до природи; до культури та мистецтва уможлиблює творчий розвиток особистості. Формування в юних естетичного ставлення до дійсності, естетичний розвиток як органічно складової частини його всебічного розвитку пов'язано із всебічною багатогранною діяльністю особистості, що розвивається, і є своєрідним показником її творчої активності

З огляду на те, що творча діяльність молоді має естетичну природу і ґрунтується на естетичному ставленні людини до дійсності, стверджуємо, що оптимальними показниками рівня сформованості в юних естетичного ставлення до дійсності можна вважати: наявність певного обсягу міцних і глибоких історико-теоретичних, художньо-естетичних знань; розвиненість умінь і навичок сприйняття естетичного, розуміння єдності форми і змісту; розвиненість уяви, образного бачення; активність прояви асоціативності та емоційної пам'яті; вміння відтворювати художній образ адекватно авторському; вміння створювати власний художній образ, що загалом сприяє естетизації особистості.

Список використаних джерел

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі : учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение»] / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия / Б. Г. Ананьев. – М. : Просвещение, 1986. – 334 с.
3. Зязюн І.А. Виховання естетичної культури школярів: навч. посіб. - К. :ІЗМН, 1998. – 156 с.
4. Кабалевский Д. Б. Прекрасное побуждает доброе / Д. Б. Кабалевский. – М. : Педагогика, 1975. – 160 с.
5. Комаровська О. А. Естетичне виховання молодших школярів засобами музично-театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. А. Комаровська – К, 1992. – 23 с.
6. Масол. Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика [монографія] / Л. М. Масол. – К. Промінь, 2006. – 432 с.
7. Масол. Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : методичний посібник для вчителів [У двох частинах / Л. М. Масол. –Харків : Ранок, 2005. – Ч. І. – 113 с.

8. А. А. Мелик-Пашаев. Психологические проблемы эстетического воспитания и художественно-творческого развития школьников / А. А. Мелик-Пашаев // Вопросы психологии. – 1989. – № 1. – С. 15–24.
9. Рагозіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності / В. В. Рагозіна. – К., 1991. – 167 с.
10. Ребенок в мире культуры / под общ. ред. Р.М. Чумичевой. – Ставрополь, 1998. – 182 с.
11. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі / Олександр Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга, 2000. – 215 с.

Отримано 01.02.2014 р.

УДК 378.174.22:005:371

Москаленко А. М. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ЯК УМОВА ОВОЛОДІННЯ ЦІННІСНО-ЕТИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Аналіз наукових досліджень з проблеми професійної етики показує, що в багатьох наукових роботах етика розглядається як основа для вирішення загальнопедагогічних і методичних проблем. Виникає потреба у встановленні взаємозалежності професійної етики та оволодіння особистістю ціннісно-етичною культурою. Вирішенню цієї проблеми буде сприяти розробка концепції формування професійної етики як умови оволодіння ціннісно-етичною культурою особистості. Розроблена Концепція формування професійної етики включає стратегічні цілі та основні принципи формування професійної етики, очікувані результати її реалізації. Формування професійної етики фахівців процес одночасного та поетапного становлення особистості. Цей процес не зводиться до освоєння професійної діяльності, а передбачає відкриття і збагачення її ціннісно-етичним осмисленням; забезпечує особистісну, індивідуальну та професійну ідентифікацію, сприяє становленню в них цілісної «Я-концепції», яка виступає внутрішньою підставою ціннісно-етичної культури особистості.

Ключові слова: етика, концепція, професійна етика, ціннісно-етична культура, умова оволодіння ціннісно-етичною культурою.

Анализ научных исследований по проблеме профессиональной этики показывает, что во многих научных работах этика рассматривается как основа для решения общепедагогических и методических проблем. Возникает потребность в установлении взаимозависимости профессиональной этики и овладения личностью ценностно-этической культурой. Решению этой проблемы будет содействовать разработка концепции формирования профессиональной этики как условия овладения ценностно-этической культурой личности. Разработанная Концепция формирования профессиональной этики включает стратегические цели и основные принципы формирования профессиональной этики, ожидаемые результаты ее реализации. Формирование профессиональной этики специалистов – процесс одновременного и поэтапного становления личности. Этот процесс не сводится к освоению профессиональной деятельности, а предполагает открытие и обогащение ее ценностно-этическим осмыслением; обеспечивает личностную, индивидуальную и профессиональную идентификацию, способствует становлению у них целостной «Я-концепции», выступающей внутренним основанием ценностно-этической культуры личности.